

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 81-11

Любов Мацько

«УКРАЇНСЬКИЙ ЛЕКСИКОН КІНЦЯ ХVIII – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.: СЛОВНИК-ІНДЕКС» ЯК НОВІТНЄ ЯВИЩЕ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

Український лексикон містить близько 300 тис. слів з найпопулярніших словників української мови: тлумачних, енциклопедичних, орфографічних і т. ін. Словник-індекс дає різноманітну інформацію про слово: написання, наголошування, наявність формальних варіантів і омонімів, фіксацію в кожному з 18 словників-джерел тощо.

Український лексикон призначений для фахівців-філологів, насамперед лексикологів і лексикографів, викладачів української мови, працівників видавництва, журналістів, перекладачів, а також для широкого кола читачів.

Ключові слова: *лексикологія, лексикографія, лексикон, словник-індекс, лінгвофеномени, фразовживання.*

The Ukrainian lexicon contains about 300 thousand words from the most popular dictionaries of the Ukrainian Language: explanatory, encyclopedic, spelling, etc. Dictionary-index provides diverse information about words: spelling, emphasis, availability of variants and homonyms, recording in one of 18 dictionaries-sources, etc. The Ukrainian lexicon will be interesting for philologists, Ukrainian language teachers, publishers, journalists, translators, as well as for a wide range of readers.

Key words: *lexicology, lexicography, lexicon, dictionary-index, language phenomenon, phrase usage.*

Перед українськими філологами – науковцями і педагогами – стоїть важливе і велике завдання: досягти повноти українськомовності в сучасній Українській державі. Тому вихід нових лексикографічних праць з української мови – для українського соціуму завжди бажане явище. Таким виявився і «Український лексикон», що містить близько 300 тисяч слів з найпопулярніших словників української мови, подає різноманітну інформацію про слово: написання, наголошування, наявність формальних варіантів і омонімів та фіксацію в кожному з 18 словників – джерел.

«Український лексикон кінця XVIII – початку XXI ст.: словник-індекс» (у трьох томах) призначений для фахівців – філологів, передусім лексикологів і лексикографів, істориків і стилістів української мови, перекладачів і журналістів та широкого кола читачів, прихильників, захисників і оборонців українського слова, залюблених у нього на все життя.

У передмові до «Українського лексикону...» голови редакційної колегії директора Інституту української мови Національної академії наук України, доктора філологічних наук, професора Павла Юхимовича Гриценка акцентується дуже важлива думка про те, що підготовка словників – це «не тільки донесення до користувачів ужиткової інформації про слово... а й ствердження окремої мови в колі інших тогочасних мов, уже визнаних як самодостатні лінгвофеномени. У XIX ст., коли відбувалося національне самоусвідомлення й самовизначення українців, лексикони відігравали роль важливого символу: є словник – отже, є мова, а є мова – незаперечним є буття окремої нації...». Ці чинники в органічній сукупності з іншими привели до утвердження сучасної Української держави, а відповідно – і її мови як політико-літературно-мистецького досягнення і вартості.

Для створення українського лексикону вибрано 18 словників, що в попередні періоди були авторитетними джерелами мовної інформації, помітно впливали на практичне мовокористування та усталення мовних норм. Це перший в українській лексикографії *словник-індекс* інтегрального типу: в ньому відтворено 18 енциклопедичних і філологічних словників загальним обсягом понад 300 тисяч номенів (слів і

фразеологізмів). Більшість зі словників (лексисів і лексиконів) – це унікальні за ідеєю, задумом, змістом, виконанням наукові праці, що зафіксували історію нашої мови, виникнення і розвитку лексикології сучасної української літературної мови з найдавніших часів до сучасного слово- і фразовживання. На їх основі і постав «Український лексикон кінця XVII – початку XXI ст.: словник-індекс». Реєстр його спирається на «Словник української мови» в 11 томах (К., 1970 – 1980) і водночас охопив велику частину лексиконів попередніх часів, зокрема «Словаря малоросійскаго, или восточнорусскаго языка» П. П. Білецького-Носенка (1843, опубліковано Київ, 1966); «Малорусько-німецький словар у 2 т. Є. Желехівського і С. Недільського (Львів, 1886); «Словарь української мови» в 4 т. за ред. Б. Д. Грінченка (Київ, 1907 – 1909); Словник української мови (Т. 1. Д. І. Яворницького (Катеринослав, 1920). Для укладання Українського лексикону приготився й шеститомний «Українсько-російський словник», що має широкий реєстр лексики для перекладів.

Український правопис (Київ, 1960) та «Орфографічний словник української мови» (Київ, 1975) засвідчили значні зміни у складі української лексики та її кваліфікації (наголошуванні і написанні), що вели до поповнення сучасного українського лексикону.

Реєстр одиниць «Українського лексикону» може бути використаний як інформаційна база для виявлення й аналізу тих номінативних засобів української мови і трансформаційних процесів, які ще не охоплені, не засвідчені іншими джерелами. Ця інформація дуже важлива для формування реєстрів наступних нових словників, зокрема ідеографічних, історичних, тлумачних, перекладних.

Інформаційну потужність українського лексикону, що сформувався протягом останніх трьох століть, важко «убгати» у чітко окреслені лексикографічні ряди, їхню розгалуженість і семантичні трансформації, але висококваліфікованим фахівцям – лексикографам Інституту української мови НАН України це вдалося. Вітаю з успіхом авторський колектив під керівництвом П. Ю. Гриценка.

Український лексикон кінця XVIII – початку XXI ст.: словник-індекс: у 3-х т. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. Т. 1: А – Й. XXXV. 669 с.

Мацько Л. І., Денискіна Г. О. Українська наукова мова (теорія і практика): Навчальний посібник. Тернопіль: Підручники і посібники, 2011. 272с.

Ціпко А. Духовна ліствиця давньоукраїнської словесності: монографія. Київ: «МП Леся», 2015. 748 с.

Сірополко С. Історія освіти в Україні. Київ: Наук. думка, 2001. 912 с.

REFERENCES

Ukrainian lexicon of end XVIII – to beginning of XXI st.: dictionary-index: in 3th t. (2017). Kyiv: Publishing house of Dmytro Burago. T. 1: A – Й. XXXV (in Ukr.).

Matsko, L. I., Deniskina, G. O. (2011). Scientific Ukrainian (theory and practice): Train aid. Ternopil: Textbooks and manuals (in Ukr.).

Tsipko, A. (2015). Spiritual listvicya of davneukrainskoy literature: monograph. Kyiv: «MP is Lesya» (in Ukr.).

Siropolko, S. (2001). History of education is in Ukraine. Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).

Liubov Matsko

“UKRAINIAN LEXICONE FROM LATE XVIII TO BEGINNING OF THE XXI CENTURY: GLOSSARY-INDEX” LIKE REPRESENTATION OF THE NEWEST PHENOMENON OF THE UKRAINIAN LEXICOGRAPHY.